

Список використаних джерел

1. Зерка П. Culture clash: Russia, Ukraine, and the fight for the European public. URL: <https://ecfr.eu/publication/culture-clash-russia-ukraine-and-the-fight-for-the-european-public/?amp>.
2. Солтис Д. Misconceptions about Ukraine Cloud Western Policies in the Russo-Ukraine War. URL: <https://jia.sipa.columbia.edu/content/misconceptions-about-ukraine-cloud-western-policies-russo-ukraine-war>.
3. Комар О. An Angry Ukrainian Syndrome: Stereotypes About War, Peace, and Injustice. URL: <https://trafo.hypotheses.org/52545>.

ВОЛЕВОДЦЕВ

Максим Олександрович,

курсант Національної академії
Державної прикордонної служби
України

Науковий керівник:

ЩЕРБЛЮК

Володимир Анатолійович,

старший викладач кафедри
загальновійськових дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ПОСТФРОНТИРНОГО РОЗВИТКУ

Становлення сучасної української ідентичності в першій чверті ХХІ століття відбувається на тлі тектонічних зсувів у світовій геополітиці та внутрішніх трансформацій, що за своїм масштабом не мають аналогів у новітній історії Європи. В основі цих процесів лежить фундаментальний перехід від фронтального стану, який визначав буття українських земель протягом століть, до постфронтальної стабілізації державної суб'єктності та правової культури. Концептуалізація цього переходу вимагає залучення міждисциплінарного інструментарію, де теорія фронтиру поєднується з філософією права та глибинним історичним аналізом. Актуальність такого підходу зумовлена необхідністю не лише реконструювати минуле, а й сформулювати цілісну візію майбутнього, де правова свідомість виступає ключовим елементом національної безпеки та ідентичності [1].

Поняття фронтиру для української гуманітаристики давно переросло рамки суто географічного терміна. Це простір інтенсивної взаємодії

цивілізацій, культур та правових систем, де відсутність стабільних кордонів та сильної центральної влади змушувала індивіда та громаду до постійної адаптації та самоорганізації [1]. Сьогодні Україна переживає трансформацію, яку можна назвати виходом із «зони фронтиру». Це означає подолання статусу «об'єкта» боротьби між імперіями та утвердження як самостійного суб'єкта, чия правова система базується на внутрішньо засвоєних цінностях свободи, справедливості та верховенства права.

Козацтво, як яскравий приклад фронтірної спільноти, сформувало унікальну модель військово-корпоративної організації, де право на збройний захист своїх інтересів поєднувалося з виборністю влади та повагою до релігійних цінностей. Проте тривале перебування українських земель у складі різних імперій призвело до фрагментації правового поля. Якщо на західноукраїнських землях під впливом австрійської правової традиції формувався легалістський тип свідомості, то в межах російської імперії відбувалася примусова інтеграція в систему, де закон сприймався як інструмент державного деспотизму. Це заклало підвалини для глибокого правового нігілізму, який став однією з найбільш деструктивних спадщин імперського минулого.

Розвиток української ідентичності у XVI–XVII століттях став вирішальним для формування усвідомлення України як окремої нації. В цей час закладалися основи соціальних структур, які забезпечували життєздатність суспільства навіть у разі відсутності власної держави. Правова свідомість фронтірної людини була дуалістичною: з одного боку – недовіра до «чужої» держави, з іншого – залізна дисципліна всередині власної громади.

Постфронтірний розвиток починається тоді, коли суспільство усвідомлює необхідність переходу від стратегії «виживання на межі» до стратегії «розвитку всередині правового поля». Для України цей процес розпочався у 1991 році, але його завершення відбувається лише зараз, у часи повномасштабної війни.

Минуле не повинно бути «тюрмою» для української правосвідомості. Процес «подолання минулого» передбачає відмову від віктимізації та перехід до активного творення правової реальності. У постфронтірних умовах кордон перестає бути лише лінією фронту, він стає межею правових порядків. Україна сьогодні виборює право належати до простору, де панує закон, а не сила.

Трансформація правової свідомості в умовах війни 2022–2026 років демонструє несподівану стійкість українського суспільства. Замість очікуваного хаосу та розпаду, відбулася мобілізація навколо цінностей державності та правопорядку. Громадяни почали сприймати державні інституції не як зовнішніх гнобителів, а як власні органи захисту [2].

Сучасна правосвідомість в Україні базується на новій національно-правовій ідеї, яка є рушійною силою збереження ідентичності. Вона включає в себе усвідомлення права як найвищої цінності, що забезпечує автономію особистості та демократичний розвиток держави. Виклики сьогодення – війна,

фізичне знищення нації, спроби культурного стирання – змушують українців переглядати свої правові ідеали [2].

Важливим елементом цієї трансформації є переоцінка ролі міжнародного права. Від початкового ідеалізованого очікування на негайний захист з боку світової спільноти суспільство перейшло до більш тверезого, реалістичного розуміння механізмів глобальної безпеки. Це не призвело до розчарування в праві як такому, а навпаки – стимулювало пошук нових, дієвих інструментів притягнення агресора до відповідальності.

Філософія права в сучасній Україні виконує не лише академічну, а й світоглядну функцію. Вона допомагає суспільству осмислити складні процеси державотворення крізь призму антропоцентризму та цінностей. У постфронтирний період особливого значення набувають такі категорії, як справедливість, воля, рівність та визнання.

Правова ідеологія як складова частина національної ідеї закріплює принципи демократії та рівності як основні напрями розвитку. Сьогодні ми спостерігаємо, як правова ідеологія стає «ціннісним конструктом», що допомагає регулювати суспільні відносини в екстремальних умовах. Важливим є те, що держава, навіть у період воєнного стану, прагне зберігати баланс між національною безпекою та основоположними правами людини.

Філософське осмислення правової реальності вимагає поєднання фундаментальної підготовки та розуміння практичних викликів. Це дозволяє уникати «інформаційної небезпеки» та маніпуляцій, які ворог використовує для розхитування національної ідентичності. Критичне мислення стає правовим обов'язком громадянина, який хоче жити у вільній державі.

Одним із найбільш яскравих проявів трансформації правосвідомості є волонтерський рух. Він продемонстрував новий рівень правової соціалізованості індивіда, де громадська активність стає формою реалізації природного права на захист. Волонтери діють не лише за вказівкою держави, а часто випереджають її, формуючи нові стандарти взаємодії та відповідальності.

Цей процес свідчить про те, що в українському суспільстві відбувається глибока зміна аксіологем. Право на участь у публічних справах сприймається не як обов'язок, накинута зверху, а як внутрішня потреба. Така «горизонтальна» правова культура є прямою спадщиною кращих козацьких та вічових традицій, але вже очищених від фронтирного хаосу та інтегрованих у сучасну державну модель.

Трансформація правосвідомості в умовах постфронтиру – це не одномоментний акт, а тривалий процес, що вимагає зусиль від кожного члена суспільства. Це шлях від «людини, яка боїться закону» до «людини, яка творить закон».

Підсумовуючи, слід наголосити на незворотності цивілізаційного вибору України. Вихід із фронтирного стану означає завершення епохи невизначеності та перехід до побудови стабільної, демократичної, правової держави. Головним викликом залишається збереження балансу між

необхідністю жорсткого захисту суверенітету та повагою до основоположних свобод, які є основою європейської ідентичності.

Українська національно-правова ідея сьогодні – це не просто гасло, а життєздатна стратегія виживання та розвитку в умовах глобальних трансформацій. Вона базується на тисячолітній історії, де право на свободу було виборюване ціною величезних жертв [2]. Подолання імперської спадщини та правового нігілізму є необхідною умовою для того, щоб Україна стала повноправним членом світової правової спільноти.

У цьому контексті роль науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів є визначальною. Формування високої правової культури у нових поколінь українців є не менш важливим завданням, ніж зміцнення оборони на фронті. Тільки через освіту, критичне мислення та філософське осмислення ми зможемо закріпити здобутки постфронтирного розвитку та побудувати майбутнє, де закон буде надійною опорою для кожного громадянина.

Список використаних джерел

1. Водотика Т. Теорія фронтиру та її пізнавальні можливості у контексті історичної регіоналістики. *Регіональна історія України* : зб. наук. ст. Київ : Інститут історії України НАН України, 2012. Вип. 6. С. 101–114.
2. Коваль І. Українська національно-правова ідея : виклики сьогодення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». 2024. Т. 11. № 3 (43). С. 73–81.

ГАЙ Нікіта Юрійович,

курсант Військового інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник:

ЖОЛТІКОВА Галина Олександрівна,

доцент кафедри військової
журналістики Військового інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

УКРАЇНЬСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ПРАВОВА ТА СВІТОГЛЯДНА КАТЕГОРІЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Проблематика української ідентичності на сучасному етапі розвитку держави набуває особливої актуальності в умовах воєнної агресії проти України, трансформації правової системи та переосмислення суспільних цінностей. Українська ідентичність виходить за межі суто культурного або